

PRZEWODNIK PO DZIAŁANIU

**ROLNO- ŚRODOWISKOWO-
KLIMATYCZNYM
PROW 2014-2020**

Owca rasy wrzosówka – fot. M. Pasternak

Warszawa, 2018 r.

Niniejsze opracowanie ma charakter wyłącznie informacyjny.

Treść opracowania nie może być podstawą do jakichkolwiek roszczeń prawnych.

Informacje zawarte w materiale są zgodne ze stanem prawnym
obowiązującym na dzień jego opracowania.

Mogą one ulec zmianie w wyniku nowelizacji przepisów prawa.

Całość ani poszczególne części tego opracowania nie mogą być reprodukowane
w jakikolwiek sposób i rozpowszechniane bez uprzedniej zgody

Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Zdjęcie na okładce:
Marta Pasternak

Autorzy zdjęć:
*CDR Radom, B. Chara, K. Chrabąszcz, M. Jobda, A. Kazuń,
A. Kawęcka, A. Majewska, H. Piórkowski, G. Polak, R. Rzepkowski,
J. Sikora, P. Szałański, K. Szczygielska, M. Szyndler-Nędzia*

Spis treści

Wstęp.....	4
Czemu służy Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne?	5
Podstawowe dokumenty i akty prawne dotyczące Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego.....	5
Kto może przystąpić do Działania?.....	5
Czym jest zobowiązanie rolno-środowiskowo-klimatyczne?.....	6
Jakie są warunki przystąpienia do Działania?.....	6
Pakiety Działania	7
Do czego zobowiązany jest beneficjent realizujący Działanie?.....	9
Czym jest plan działalności rolnośrodowiskowej?.....	9
Co zrobić, aby otrzymać płatność rolno-środowiskowo-klimatyczną?.....	9
Kto pomoże przygotować się do realizacji Działania?.....	10
Czym jest rejestr działalności rolnośrodowiskowej?.....	10
Gdzie można znaleźć wzory dokumentów?.....	11
Płatność rolno-środowiskowo-klimatyczna - czym jest degresywność płatności?.....	11
Jaki jest system kontroli i z jakiego powodu płatność może zostać zmniejszona lub odmówiona?.....	11
Opis pakietów Działania.....	12
Pakiet 1. Rolnictwo zrównoważone.....	12
Pakiet 2. Ochrona gleb i wód.....	15
Pakiet 3. Zachowanie sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych.....	17
Pakiet 4. Cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarach Natura 2000 oraz Pakiet 5. Cenne siedliska poza obszarami Natura 2000.....	18
Pakiet 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie.....	27
Pakiet 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie.....	27

WSTĘP

Misją rolników jest wytwarzanie dla społeczeństwa bezpiecznej, dobrej jakościowo żywności. W swej działalności uwzględniają oni przede wszystkim uwarunkowania ekonomiczne. Jednocześnie produkcja rolna opiera się na zasobach naturalnych, a jej trwałość zależy od stanu środowiska i klimatu. Z punktu widzenia całego społeczeństwa, sposób, w jaki prowadzi się działalność rolniczą jest ważny - nie tylko ze względu na ilość i jakość produkcji, ale też wpływ rolnictwa na przyrodę.

Jednym z celów Wspólnej Polityki Rolnej UE jest promowanie takich praktyk rolniczych, które sprzyjają ochronie środowiska. Cel ten jest realizowany m. in. poprzez wdrażanie we wszystkich państwach członkowskich UE Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego. Polega ono na stosowaniu płatności rekompensujących poniesione dodatkowe koszty i utracone dochody rolnikom, którzy dobrowolnie stosują metody produkcji sprzyjające zachowaniu różnorodności biologicznej, krajobrazu oraz zasobów środowiska, przede wszystkim gleby i wody.

W tym opracowaniu chcemy przedstawić Państwu realizowane w Polsce, w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020, Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne. Składa się ono z siedmiu pakietów, a w ramach pakietów z licznych, szczegółowych wariantów. Każdy pakiet i wariant określa zakres praktyk rolniczych, których stosowanie sprzyja zachowaniu środowiska lub dziedzictwa przyrodniczego. Rolnicy, w zależności od lokalnych uwarunkowań przyrodniczych i rodzaju prowadzonej produkcji, mogą wybrać odpowiedni dla siebie pakiet i wariant, podjąć zobowiązanie co do stosowania odpowiednich praktyk w okresie 5 lat i w efekcie uzyskać płatności.

Zachęcamy Państwa do zapoznania się z zasadami realizacji Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego i rozważenia, czy w warunkach Państwa gospodarstwa możliwe i opłacalne byłoby podjęcie któregoś z proponowanych działań na rzecz ochrony środowiska.

Pakiety w ramach Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego stanowią w większości kontynuację pakietów wdrażanych w ramach Programu rolnośrodowiskowego PROW 2007-2013. Korzystając jednakże z doświadczeń z wdrażania Programu rolnośrodowiskowego uległy one pewnym modyfikacjom.

Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne i działanie Rolnictwo ekologiczne w obecnej perspektywie finansowej funkcjonują jako dwa niezależne działania, czyli inaczej niż to było dotychczas w ramach PROW 2007-2013, gdzie rolnictwo ekologiczne stanowiło jeden z pakietów Programu rolnośrodowiskowego.

W niniejszym opracowaniu przedstawiono, zgodnie z aktualnym stanem prawnym, szczegółowe zasady wsparcia w ramach Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego PROW 2014–2020.

Czemu służy Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne?

Istotą Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego, które w skrócie nazywać będziemy dalej „Działaniem” jest promowanie praktyk rolniczych przyczyniających się do ochrony gleb, wód, klimatu, cennych siedlisk przyrodniczych i zagrożonych gatunków ptaków, zagrożonych zasobów genetycznych roślin uprawnych i zwierząt gospodarskich, a także ochrony różnorodności krajobrazu. Praktyki stosowane w ramach Działania wpływają na zróżnicowanie różnorodności biologicznej w krajobrazie wiejskim, przyczyniają się do zwiększenia różnorodności gatunkowej i liczebności owadów zapylających, a także do tworzenia siedlisk występowania wielu innych gatunków zwierząt.

Działanie stwarza zachętę finansową dla rolników lub zarządców, zwanych w dalszej części opracowania „beneficjentami”, którzy dobrowolnie zdecydują się na prowadzenie działalności rolniczej zgodnie z ustalonymi w nim zasadami. W ramach Działania beneficjenci realizują zobowiązania polegające na wykonywaniu szczegółowych wymogów, sprzyjających różnym elementom środowiska naturalnego obszarów wiejskich. Wymogi te w większości przypadków prowadzą do bardziej ekstensywnego użytkowania tj. stosowania praktyk rolniczych, które są przyjazne dla środowiska, co w efekcie wiąże się z poniesieniem kosztów gospodarowania i utratą części zysków. Płatności rolno-środowiskowo-klimatyczne stanowią rekompensatę tych utraconych dochodów i dodatkowo poniesionych kosztów.

Podstawowe dokumenty i akty prawne dotyczące Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego

Ogólne zasady wdrażania Działania są określone w prawodawstwie Unii Europejskiej, a na poziomie krajowym określono szczegółowe warunki jego realizacji.

1. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 (PROW 2014-2020):

<http://www.minrol.gov.pl/Wsparcie-rolnictwa/Program-Rozwoju-Obszarow-Wiejskich-2014-2020>;

2. Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 627)

<http://dziennikustaw.gov.pl>;

3. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18 marca 2015 r. w sprawie *szczególonych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Działanie rolno-środowiskowo- klimatyczne” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020* (Dz. U. poz. 415 i 765, z 2016 r. poz. 326, 589 i 1367, z 2017 r. poz. 806 i poz. 2139 oraz z 2018 r. poz. 584) zwane dalej „rozporządzeniem rolno-środowiskowo-klimatycznym”, w którym są określone szczególone przepisy dotyczące zasad realizacji Działania:

<http://www.minrol.gov.pl/Wsparcie-rolnictwa/Program-Rozwoju-Obszarow-Wiejskich-2014-2020/Instrumenty-wsparcia-PROW-2014-2020/Dzialanie-rolno-srodowiskowo-klimatyczne> oraz <http://dziennikustaw.gov.pl>.

Kto może przystąpić do Działania?

Ze wsparcia w ramach Działania może skorzystać:

- rolnik prowadzący działalność rolniczą w gospodarstwie położonym na terenie Polski; pod pojęciem „rolnika” rozumie się osobę fizyczną lub prawną, bądź grupę osób fizycznych lub prawnych, bez względu na status prawny takiej grupy i jej członków,
- zarządca gruntów - podmiot (osoba fizyczna, osoba prawna, grupa osób fizycznych lub prawnych) gospodarujący na obszarach przyrodniczych, czyli gruntach nie będących użytkami rolnymi, na których występują określone typy siedlisk przyrodniczych lub siedlisk lęgowych ptaków (o których więcej piszemy w dalszej części opracowania),
- grupa rolników lub grupa rolników i zarządców gruntów.

Podmiot realizujący Działanie (lub zamierzający do niego przystąpić) w dalszej części opracowania będziemy nazywać beneficjentem.

Czym jest zobowiązanie rolno-środowiskowo-klimatyczne?

Beneficjent podejmuje zobowiązanie dotyczące prowadzenia produkcji w sposób zgodny z wymogami określonymi dla odpowiedniego pakietu (pakietów) lub wariantu (wariantów) na okres 5 lat. Zobowiązanie jest realizowane od dnia 15 marca roku, w którym beneficjent rozpoczyna realizację zobowiązania (czyli składa pierwszy wniosek o płatność rolno-środowiskowo-klimatyczną), do dnia 14 marca piątego roku zobowiązania.

Zobowiązanie rolno-środowiskowo-klimatyczne dotyczy realizacji przez beneficjenta wskazanego pakietu (jeśli dany pakiet nie jest podzielony na warianty) lub wariantu zgodnie z ustalonymi dla tego pakietu lub wariantu wymogami. W przypadku pakietów związanych z produkcją roślinną zobowiązanie w ramach pakietu/wariantu dotyczy konkretnych działek rolnych. W przypadku Pakietu 7. zobowiązanie dotyczy zwierząt określonej rasy.

Jakie są warunki przystąpienia do Działania?

Beneficjent może przystąpić do Działania, przede wszystkim jeżeli:

- posiada co najmniej 1 ha użytków rolnych (3 ha w Pakiecie 1. Rolnictwo zrównoważone) lub co najmniej 1 ha obszarów przyrodniczych,
- ma numer identyfikacyjny producenta nadany przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR).

Jeżeli beneficjent sam nie posiada w gospodarstwie użytków rolnych lub obszarów przyrodniczych o powierzchni 1 ha (3 ha w Pakiecie 1.) może realizować to Działanie razem z innym rolnikiem lub rolnikami, lub z innym rolnikiem i zarządcą gruntów realizującymi to Działanie, wraz z którymi wspólnie spełni ten warunek.

Minimalna powierzchnia działki, do której przyznawana jest płatność rolno-środowiskowo-klimatyczna to 0,1 ha.

Należy pamiętać, że beneficjent dobrowolnie podejmuje się realizacji wybranego przez siebie pakietu lub wariantu Działania przez okres kolejnych 5 lat. W trakcie trwania zobowiązania

beneficjent musi spełniać wymogi rozporządzenia rolno-środowiskowo-klimatycznego. Płatności są dokonywane co roku, na wniosek beneficjenta. Przerwanie 5-letniego zobowiązania, na gruntach będących nadal w posiadaniu rolnika, wiąże się z obowiązkiem zwrotu pobranych środków.

Jeżeli beneficjent nie spełnił warunków przyznania płatności w pierwszym roku, to zobowiązanie rolno-środowiskowo-klimatyczne nie zostaje podjęte. Jeżeli taka sytuacja wystąpi w drugim roku lub latach następnych, to nie oznacza to przerwania zobowiązania i zobowiązanie to musi być kontynuowane.

Pakiety Działania

Beneficjent posiada szeroki wachlarz możliwości wyboru spośród 7 pakietów, podzielonych na 28 wariantów.

Pakiet	Wariant	Stawka płatność i zł/ha;
Pakiet 1. Rolnictwo zrównoważone		400
Pakiet 2. Ochrona gleb i wód	2.1. Międzyplony	650
	2.2. Pasy ochronne na stokach o nachyleniu powyżej 20%	450
Pakiet 3. Zachowanie sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych		1 964
Pakiet 4. Cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarach Natura 2000	Ochrona siedlisk przyrodniczych:	
	4.1. Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe	1 276
	4.2. Zalewowe łąki selernicowe i słonorośla	1 043
	4.3. Murawy	1 300
	4.4. Półnaturalne łąki wilgotne	911
	4.5. Półnaturalne łąki świeże	1 083
	4.6. Torfowiska	
	4.6.1. Torfowiska - wymogi obowiązkowe	600
	4.6.2. Torfowiska - wymogi obowiązkowe i uzupełniające	1 206
	4.7. Ekstensywne użytkowanie na obszarach specjalnej ochrony ptaków (OSO)	600
	Ochrona siedlisk lęgowych ptaków:	
	4.8. Ochrona siedlisk lęgowych ptaków: rycyka, kszczyka, krwawodzioba lub czajki	890
	4.9. Ochrona siedlisk lęgowych ptaków: wodniczki	1 199
	4.10. Ochrona siedlisk lęgowych ptaków: dubelta lub kulika	1 070
	4.11. Ochrona siedlisk lęgowych ptaków: derkacza	642
Pakiet 5. Cenne siedliska poza obszarami Natura 2000	Ochrona siedlisk przyrodniczych:	
	5.1. Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe	1 276
	5.2. Zalewowe łąki selernicowe i słonorośla	1 043
	5.3. Murawy	1 300
	5.4. Półnaturalne łąki wilgotne	911
	5.5. Półnaturalne łąki świeże	1 083
	5.6. Torfowiska	
	5.6.1. Torfowiska - wymogi obowiązkowe	600
	5.6.2. Torfowiska - wymogi obowiązkowe i uzupełniające	1 206
Pakiet 6.	6.1. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie - w przypadku uprawy	750

Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych	6.2. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie - w przypadku wytwarzania nasion lub materiału	1 000
Pakiet 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie	7.1. Zachowanie lokalnych ras bydła	1 600
	7.2. Zachowanie lokalnych ras koni, w tym: konie małopolskie i konie wielkopolskie konie pozostałych ras	1 900 1 700
	7.3. Zachowanie lokalnych ras owiec	360
	7.4. Zachowanie lokalnych ras świń	1 140
	7.5. Zachowanie lokalnych ras kóz	580

Beneficjent może realizować w swoim gospodarstwie jednocześnie jeden lub więcej pakietów/wariantów. Nie można jednak realizować dwóch różnych zobowiązań na tej samej działce rolnej. Zakaz ten dotyczy także łączenia zobowiązania w ramach Działania ze zobowiązaniem w ramach działania Rolnictwo ekologiczne. Ponadto nie można realizować Pakietu 1., jeżeli w gospodarstwie realizowane są jednocześnie zobowiązania w ramach Pakietu 2. lub Pakietu 6.

Zasady łączenia pakietów na obszarze gospodarstwa ilustruje poniższa tabela:

	Pakiet	Pakiet	Pakiet	Pakiet	Pakiet	Pakiet	Pakiet
Pakiet		-	+	+	+	-	+
Pakiet	-		+	+	+	+	+
Pakiet	+	+		+	+	+	+
Pakiet	+	+	+		+	+	+
Pakiet	+	+	+	+		+	+
Pakiet	-	+	+	+	+		+
Pakiet	+	+	+	+	+	+	

+ dozwolone, – zabronione

Od 2018 r. beneficjent może realizować zobowiązania rolno-środowiskowo-klimatyczne różnego rodzaju (tj. w ramach różnych pakietów/wariantów/ras zwierząt), a także kilka zobowiązań takiego samego rodzaju np. dwa zobowiązania w ramach wariantu 4.7. i trzy zobowiązania w ramach wariantu 2.2. Realizacja takich samych zobowiązań jest możliwa dla wariantów Pakietu 2., Pakietu 3. oraz wariantów Pakietu 4. i Pakietu 5.

Ważne jest jednak to, że zobowiązania takiego samego rodzaju nie mogą być podjęte w tym samym roku. Beneficjent może realizować zobowiązania takiego samego rodzaju rozpoczęte w tym samym roku jedynie wówczas, kiedy przejmie takie zobowiązanie od innego beneficjenta.

Niezależnie od tego, kiedy beneficjent rozpocznie pierwsze zobowiązanie rolno-środowiskowo-klimatyczne może w każdym kolejnym roku – rozpocząć nowe zobowiązanie – takiego samego rodzaju jak już realizowane lub innego rodzaju.

Możliwość realizacji zobowiązań takiego samego rodzaju dotyczy również beneficjentów, którzy rozpoczęli realizację Działania przed 2018 r.

Realizacja zobowiązań takiego samego rodzaju jest traktowana jako realizacja odrębnych zobowiązań, do których z osobna będą musiały zostać spełnione warunki i wymogi przyznania płatności. Z tego względu m.in. beneficjent, który realizuje w swoim gospodarstwie np. Pakiet 2. Ochrona gleb i wód, wariant 2.1. Międzyplony i w trakcie trwania pięcioletniego zobowiązania np.: odziedziczył lub dokupił nowe grunty rolne może na tych nowych gruntach rozpocząć realizację wariantu 2.1. Może tym samym, realizować dwa zobowiązania takiego samego rodzaju i np.: uprawiać ten sam gatunek rośliny na sąsiadujących ze sobą gruntach objętych odrębnymi zobowiązaniami. Oświadczenie o sposobie wykorzystywania działek, zawarte we wniosku, musi

zawierać informacje w zakresie każdej działki rolnej, odrębnie dla każdego ze zobowiązań rolno-środowiskowo-klimatycznych.

W przypadku gdy całość lub część gruntów objętych zobowiązaniem rolno-środowiskowo-klimatycznym lub całe gospodarstwo rolne jest przekazywane innemu rolnikowi w okresie trwania tego zobowiązania, to rolnik, któremu zostały przekazane grunty (lub całe gospodarstwo rolne) może przejąć zobowiązanie realizowane przez poprzedniego rolnika i kontynuować je do końca 5-letniego okresu zobowiązania. Zmiana osoby realizującej dane zobowiązanie rolno-środowiskowo-klimatyczne dokonywana jest poprzez złożenie do ARiMR w określonym czasie i trybie odpowiednich dokumentów.

Do czego zobowiązany jest beneficjent realizujący Działanie?

Każdy beneficjent Działania zobowiązany jest do spełniania następujących wymogów:

- musi posiadać tzw. plan działalności rolnośrodowiskowej,
- musi prowadzić rejestr działalności rolnośrodowiskowej,
- nie może przekształcać występujących w gospodarstwie trwałych użytków zielonych i pastwisk trwałych (TUZ),
- musi zachowywać występujące w swoim gospodarstwie rolnym elementy krajobrazu rolniczego nieużytkowane rolniczo, które stanowią ostoje przyrody określone w planie działalności rolnośrodowiskowej,

Obowiązują szczegółowe wymogi dla każdego pakietu/wariantu opisane w dalszej części tej opracowania.

Czym jest plan działalności rolnośrodowiskowej?

Przystępując do realizacji Działania beneficjent, przy udziale doradcy rolnośrodowiskowego lub eksperta przyrodniczego opracowuje plan działalności rolnośrodowiskowej. Plan obejmuje cały okres zobowiązania rolno-środowiskowo-klimatycznego, czyli 5 lat. Zawiera opis gospodarstwa, określa jakie pakiety (warianty) będą realizowane oraz przedstawia inne informacje dotyczące realizowanego zobowiązania odnośnie np. płodozmianu, wypasu zwierząt, terminów koszenia łąk.

Plan musi zostać opracowany najpóźniej 25 dni przed upływem terminu składania wniosków o przyznanie płatności bezpośrednich, tj. zazwyczaj do dnia 9 czerwca. W przypadku podjęcia nowego zobowiązania rolno-środowiskowo-klimatycznego należy dokonać zmiany/aktualizacji posiadanego już planu. Możliwe jest także posiadanie kilku planów działalności (oddzielnie dla każdego zobowiązania rolno-środowiskowo-klimatycznego). Beneficjent jest zobowiązany do przekazania do ARiMR wybranych stron planu działalności rolnośrodowiskowej.

ARiMR na swojej stronie internetowej udostępnia formularz planu działalności rolnośrodowiskowej.

Co zrobić, aby otrzymać płatność rolno-środowiskowo-klimatyczną?

Beneficjent składa wniosek o płatność w każdym roku realizacji zobowiązania, tj. przez 5

kolejnych lat, w terminie od dnia 15 marca do dnia 15 maja. Można też złożyć wniosek o płatność za dany rok po dniu 15 maja, ale nie później niż w terminie 25 dni kalendarzowych od tego dnia – wtedy jednak przysługująca płatność rolno-środowiskowo-klimatyczna pomniejszona zostanie o 1% za każdy dzień roboczy opóźnienia. Co do zasady, zmiany do wniosku można zgłaszać w terminie do 31 maja. Zmiany złożone po 31 maja, ale przed upływem 25 dni kalendarzowych od dnia 15 maja skutkują pomniejszeniem płatności o 1%. Istnieje również możliwość dokonywania zmiany uprawianej rośliny na inną roślinę po terminie składania wniosków, w ramach: Pakietu 1. Rolnictwo zrównoważone, wariantu 2.1. Międzyplony oraz Pakietu 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie. Takich zmian we wniosku można dokonać do momentu poinformowania rolnika przez ARiMR o zamiarze przeprowadzenia kontroli na miejscu lub o jakichkolwiek niezgodnościach w tym wniosku.

Wniosek składa się w odpowiednim do miejsca zamieszkania lub siedziby rolnika Biurze Powiatowym ARiMR (BP ARiMR). Pomoc jest przyznawana decyzją administracyjną właściwego kierownika BP ARiMR. W przypadku, gdy beneficjent będzie miał zastrzeżenia do decyzji, może skorzystać z drogi odwoławczej, która jest wskazana w decyzji.

Należy pamiętać, że w trakcie realizacji 5-letniego zobowiązania rolno-środowiskowo-klimatycznego beneficjent jest zobowiązany do dostarczenia do ARiMR różnych dokumentów dodatkowych, w tym załączników do wniosku, które są związane z realizowanym zobowiązaniem, takich jak np. kopia niektórych stron planu działalności rolnośrodowiskowej, wyniki analiz gleb. Informacje o tym, jakie dokumenty są wymagane oraz jaki jest termin ich złożenia zostały określone w rozporządzeniu rolno-środowiskowo-klimatycznym, a ich wzory zostały zamieszczone na stronie internetowej ARiMR (<http://www.arimr.gov.pl>).

Kto pomoże przygotować się do realizacji Działania?

W przygotowaniu się do uczestniczenia w Działaniu i przygotowaniu planu działalności rolnośrodowiskowej pomagają doradcy rolnośrodowiskowi. Są to wyspecjalizowani pracownicy ośrodków doradztwa rolniczego, izb rolniczych oraz doradcy i prywatni, którzy posiadają uprawnienia do doradzania w powyższym zakresie. Współpracują oni z rolnikiem w celu przygotowania planu działalności rolnośrodowiskowej i udzielają pomocy w trakcie realizacji zobowiązania.

W przypadku Pakietów 4 i 5 wymagane jest sporządzenie ekspertyzy przyrodniczej i potwierdzenie na tej podstawie występowania w gospodarstwie cennych zbiorowisk roślinnych i zagrożonych gatunków ptaków. Wykonanie dokumentacji przyrodniczej rolnik zleca uprawnionemu ekspertowi przyrodniczemu. Ekspert ten może uszczegółowić niektóre wymogi, jakie mają być realizowane na danej działce np. terminy koszenia.

Lista doradców rolnośrodowiskowych i ekspertów przyrodniczych znajduje się na stronie internetowej Centrum Doradztwa Rolniczego (<http://195.205.152.135/doradca/index.php>).

Czym jest rejestr działalności rolnośrodowiskowej?

Rejestr działalności rolnośrodowiskowej jest to dziennik, w którym beneficjent na bieżąco zapisuje wszelkie zabiegi agrotechniczne wykonane na poszczególnych działkach rolnych. Odnotowane w nim są np. terminy i dawki nawożenia, stosowanie środków ochrony roślin, dane na temat wypasu zwierząt. Rejestr ten musi być prowadzony rzetelnie przez okres całego zobowiązania tj. przez 5 lat w odniesieniu do gruntów objętych zobowiązaniem rolno-środowiskowo-klimatycznym. Obowiązek prowadzenia rejestru nie dotyczy beneficjentów realizujących zobowiązania w ramach Pakietu 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie.

Gdzie można znaleźć wzory dokumentów?

Wzory obowiązujących dokumentów tj. m.in. wniosku o płatność, planu działalności rolnośrodowiskowej, dokumentacji przyrodniczej (siedliskowej i ornitologicznej) są zamieszczone na stronach internetowych MRiRW (<http://www.minrol.gov.pl>) i ARiMR (<http://www.arimr.gov.pl>), a wniosek o wydanie zaświadczenia o objęciu programem ochrony zasobów genetycznych stada zwierząt ras zagrożonych jest zamieszczony na stronie internetowej (<http://www.bioroznorodnosc.izoo.krakow.pl>).

Płatność rolno-środowiskowo-klimatyczna - czym jest degresywność płatności?

Płatność rolno-środowiskowo-klimatyczna przyznawana jest do powierzchni lub do zwierząt zgłoszonych we wniosku o przyznanie płatności rolno-środowiskowo-klimatycznej, z zastosowaniem stawek płatności określonych dla każdego pakietu (wariancie).

W ramach Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego obowiązuje tzw. degresywność płatności. Mechanizm ten stosowany jest w przypadku większych powierzchni deklarowanych do płatności, tj. powyżej 50 ha. Polega on na stopniowym, tzn. wraz ze wzrostem wielkości zadeklarowanej powierzchni – zmniejszeniem przysługującej płatności, tzn. płatność RSK przyznawana jest w wysokości:

- 1) 100% stawki płatności – za powierzchnię gruntów od 0,1 ha do 50 ha;
- 2) 75% stawki płatności – za powierzchnię gruntów powyżej 50 ha do 100 ha;
- 3) 60% stawki płatności – za powierzchnię gruntów powyżej 100 ha.

Wyjątkiem od tej zasady są powierzchnie zgłaszane do płatności w ramach:

- Pakietu 3. Zachowanie sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych,
- Pakietu 4. Cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarach Natura 2000, dla powierzchni położonych w granicach parków narodowych,

w odniesieniu do których degresywność nie ma zastosowania.

Jaki jest system kontroli i z jakiego powodu płatność może zostać zmniejszona lub odmówiona?

Przestrzeganie przez beneficjenta warunków i wymogów jest sprawdzane w ramach prowadzonych corocznie przez ARiMR kontroli. Wszyscy beneficjenci realizujący to Działanie podlegają corocznej kontroli administracyjnej. ARiMR sprawdza czy zostały spełnione wszystkie warunki udziału w Działaniu i pakiecie/ wariantcie takie jak np. minimalna powierzchnia gospodarstwa, minimalna powierzchnia działki rolnej, posiadanie numeru identyfikacyjnego producenta. Sprawdzana jest też poprawność deklaracji działek. W 5% gospodarstw realizujących Działanie jest prowadzona kontrola na miejscu, która pozwala przede wszystkim na szczegółowe sprawdzenie, czy realizowane są wymogi danego pakietu/wariantu. Z każdej kontroli na miejscu sporządzany jest raport. Rolnik otrzymuje kopię tego raportu, a jeśli nie zgadza się z jego ustaleniami powinien na piśmie zgłosić swoje umotywowane zastrzeżenia. Może to zrobić bezpośrednio po zakończeniu czynności kontrolnych lub w ciągu 14 dni od otrzymania kopii raportu.

Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne jest działaniem wieloletnim - beneficjent podejmuje zobowiązanie do stosowania określonych praktyk na zadeklarowanej powierzchni lub w odniesieniu do zadeklarowanej liczby zwierząt i przestrzegania warunków i wymogów przez okres 5 lat. Naruszenie zobowiązania wiąże się z sankcjami finansowymi.

W przypadku niespełnienia wymogów Działania stosuje się proporcjonalny system zmniejszeń płatności. Jest on uzależniony od procentowego udziału powierzchni, na której wystąpiło uchybienie w stosunku do powierzchni obszaru, na którym powinny być przestrzegane dane wymogi w ramach danego pakietu, z zastosowaniem współczynników dotkliwości danego uchybienia i współczynników trwałości tego uchybienia. Sankcje finansowe w zależności od dotkliwości, trwałości oraz skali danego uchybienia wynoszą od kilku do 100% należnej płatności rolno-środowiskowo-klimatycznej.

Jeżeli w danym roku zostanie stwierdzone, że rolnik nie realizuje wymogów Działania zgodnie z przepisami rozporządzenia rolno-środowiskowo-klimatycznego to sankcje finansowe z tytułu danego uchybienia dotyczą zarówno roku, w którym je stwierdzono, jak i wszystkich wcześniejszych lat realizacji danego zobowiązania. Zgodnie bowiem z przepisami Unii Europejskiej, w ramach Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego zastosowanie mają tzw. sankcje wsteczne.

Uchybienia w ramach zobowiązań rolno-środowiskowo-klimatycznych skutkują zatem nie tylko utratą określonej części płatności w danym roku, ale także koniecznością zwrotu odpowiedniej części pieniędzy, które rolnik otrzymał w latach poprzednich.

Ponadto, brane jest pod uwagę, czy rolnik nie wywiązał się z któregoś z wymogów jednorazowo, czy też po raz kolejny. Jeżeli rolnik po raz kolejny nie wywiązał się z danego wymogu - w takim przypadku nastąpi dodatkowe (obok obniżenia płatności rolno-środowiskowo-klimatycznej w danym roku i sankcji wstecznych) obniżenie płatności rolno-środowiskowo-klimatycznej ze względu na tzw. powtarzalność uchybień. Kwota sankcji związanych z powtarzalnością uchybień stanowi iloczyn 7% kwoty, którą rolnik otrzymałby, gdyby to uchybienie nie wystąpiło oraz liczby lat, w których wcześniej stwierdzono podobne niezgodności.

Może się zdarzyć, iż gospodarstwo zostało dotknięte klęską żywiołową lub innymi wyjątkowymi okolicznościami, które spowodowały uchybienie w realizacji zobowiązania. Na przykład – w wyniku utrzymującego się wysokiego stanu wód nie jest możliwe wykoszenie łąki w wymaganym terminie lub rolnik zachorował i zaprzestał uprawy na gruntach ornych. W tego rodzaju przypadkach, gdy warunki lub wymogi realizacji Działania nie zostały wypełnione z powodów niezależnych od rolnika, fakt ten zgłasza się niezwłocznie odpowiedniemu kierownikowi Biura Powiatowego ARiMR. Uznanie przez niego wystąpienia przypadku siły wyższej powoduje, że płatność za dany rok nie zostanie wypłacona w pełnej wysokości, ale rolnik nie zostanie ukarany sankcjami wstecznymi. Powyższe zasady wynikają z przepisów UE.

Opis pakietów Działania

Dalsza część opracowania zawiera charakterystykę poszczególnych pakietów Działania. W ramach każdego pakietu opisane są jego cele oraz zasady realizacji, w tym warunki przyznania płatności rolno-środowiskowo-klimatycznej oraz wymogi jakie beneficjent jest zobowiązany realizować.

Pakiet 1. Rolnictwo zrównoważone

Rolnictwo zrównoważone jest systemem gospodarowania polegającym na racjonalnym wykorzystywaniu zasobów przyrody i ograniczeniu negatywnego wpływu rolnictwa na środowisko. Podstawą jest odpowiednie zmianowanie i dobór roślin, optymalizacja nawożenia

oraz poprawa bilansu materii organicznej.

Uznaje się, że beneficjent realizujący Pakiet 1. spełnia praktykę dywersyfikacji upraw, jednego z elementów zazielenienia, gdyż wymogiem tego pakietu jest coroczne prowadzenie co najmniej czterech upraw w plonie głównym z zachowaniem odpowiedniego udziału procentowego tych upraw. Jest to tzw. działanie równoważne do jednej z praktyk zazielenienia – dywersyfikacji upraw. Zazielenienie, czyli płatność z tytułu praktyk rolniczych korzystnych dla klimatu i środowiska, to obowiązkowy komponent systemu płatności bezpośrednich w ramach obecnej perspektywy finansowej.

Jakie są warunki w tym pakiecie?

Pakiet ten może być realizowany w gospodarstwie o powierzchni co najmniej 3 ha użytków rolnych i muszą nim zostać objęte wszystkie użytki rolne tego gospodarstwa.

Jakie są wymogi w tym pakiecie?

Wymogi pakietu odnoszą się do wszystkich użytków rolnych (gruntów ornych, trwałych użytków zielonych oraz upraw trwałych tj. np. sadów) w gospodarstwie, ale płatność rolno-środowiskowo-klimatyczna przyznawana jest tylko do działek rolnych użytkowanych jako grunty orne.

Podstawowe wymogi Pakietu 1. dotyczą stosowania prawidłowego płodozmianu i zróżnicowania prowadzonych w danym roku upraw. Wymagane jest zatem zastosowanie co najmniej 4 upraw w plonie głównym w danym roku, przy czym uprawa, która zajmuje największą powierzchnię gruntów ornych, jak i uprawa zbóż nie może przekraczać 65% powierzchni wszystkich gruntów ornych w gospodarstwie. Jednocześnie udział każdej z czterech upraw nie może być mniejszy niż 10% powierzchni wszystkich gruntów ornych w gospodarstwie. W przypadku zastosowania więcej niż 4 upraw udział każdej z trzech największych z tych upraw z osobna nie może być mniejszy niż 10% powierzchni wszystkich gruntów ornych w gospodarstwie oraz udział pozostałych upraw łącznie nie może być mniejszy niż 10% powierzchni wszystkich gruntów ornych w gospodarstwie¹. Pojęcie „uprawy” jest rozumiane podobnie jak w wymogach zazielenienia w ramach płatności bezpośrednich. Za odrębną uprawę uznawany jest m. in. rodzaj w klasyfikacji botanicznej upraw, forma ozima i jara tego samego rodzaju, gatunki z rodzin krzyżowych (Brassicaceae), psiankowatych (Solanaceae) i dyniowatych (Cucurbitaceae). Ponadto, od 2018 r. również za odrębne uprawy uważane będą mieszanki (zbożowe, strączkowe, strączkowo-gorczykowe, strączkowo-słonecznikowe lub strączkowo-zbożowe) roślin uprawnych różniące się składem gatunkowym (np. w przypadku uprawy w jednym gospodarstwie realizującym Pakiet 1. np. mieszanki jęczmienia jarego z pszenicą oraz mieszanki jęczmienia jarego z owsem, uprawy takie traktowane będą jako oddzielne uprawy).

Jednocześnie na przestrzeni 5 lat, na każdej działce rolnej konieczne jest zastosowanie w zmianowaniu minimum 3 grup upraw.

Uprawy i grupy upraw objętych wsparciem w ramach Pakietu 1. są określone w załączniku nr 4 oraz dodatkowo w załączniku nr 2 do rozporządzenia rolno-środowiskowo-klimatycznego.

Beneficjenta realizującego zobowiązanie w ramach Pakietu 1. obowiązuje również zakaz ugorowania gruntów w gospodarstwie rolnym.

¹ Obowiązuje od kampanii 2019

Dywersyfikacja upraw - fot. K. Chrabąszcz

Dywersyfikacja upraw - fot. CDR Radom

Rolnik realizujący Pakiet 1. musi wykonać analizę gleby, w której określi zawartość fosforu, potasu, magnezu, węgla organicznego (próchnicy), odczynu gleby w celu określenia potrzeby wapnowania i zastosowania optymalnych dawek nawozów. Na podstawie tej analizy oraz w oparciu o bilans azotu, przy udziale doradcy rolnośrodowiskowego, opracowuje się plan nawozowy. Plan nawozowy stanowi część planu działalności rolnośrodowiskowej.

Analizę gleby przeprowadza się dwukrotnie – na początku i na końcu okresu realizacji zobowiązania, co pozwala ocenić efekty wdrażania Pakietu 1. Analiza gleby w zakresie odczynu (pH) oraz zawartości fosforu, potasu i magnezu powinna być sporządzona najpóźniej 25 dni przed upływem terminu składania wniosków o przyznanie płatności bezpośrednich (tj. zazwyczaj do dnia 9 czerwca), co umożliwi sporządzenie planu nawożenia we właściwym terminie, natomiast w zakresie węgla organicznego może być sporządzona później tj. do 31 października. Analizę gleby na potrzeby Pakietu 1. wykonują laboratoria okręgowych stacji chemiczno-rolniczych lub inne laboratoria posiadające akredytację Polskiego Centrum Akredytacji w zakresie badań agrochemicznych gleb.

W przypadku niewykonania chemicznej analizy gleby w pierwszym (lub poprzedzającym) roku realizacji Pakietu 1., płatność rolno-środowiskowo-klimatyczna podlega zmniejszeniu, jednakże rolnik ma możliwość uzupełnienia braku tej analizy w drugim roku realizacji zobowiązania.

Przynajmniej raz w ciągu pięciu lat na każdej działce należy zastosować międzyplon. Zastosowanie drugiej praktyki dodatkowej (międzyplon/przyoranie słomy/przyoranie obornika) obowiązuje w odniesieniu do działek rolnych, na których są uprawiane rośliny inne niż wieloletnie lub na których są uprawiane rośliny wieloletnie krócej niż przez dwa lata ciągłej uprawy. Deklarację wykonania powyższych praktyk beneficjent wskazuje we wniosku o przyznanie płatności na dany rok, a ich wykonanie potwierdza w rejestrze działalności rolnośrodowiskowej.

Czy możliwa jest zmiana wielkości zobowiązania?

Jak już pisaliśmy wcześniej, wielkość obszaru, na którym realizowane jest zobowiązanie nie może ulec ani zwiększeniu, ani zmniejszeniu przez 5 lat jego trwania. Niemniej jednak np. w przypadku nabycia przez beneficjenta nowych gruntów ornych w drugim lub kolejnych latach realizacji zobowiązania w zakresie Pakietu 1. Rolnictwo zrównoważone, wymóg corocznego stosowania 4 upraw w plonie głównym odnoszony będzie do całości gruntów ornych w gospodarstwie, a więc także nowo nabytych. Na nowych gruntach istnieje również obowiązek zachowywania występujących w gospodarstwie rolnym elementów krajobrazu rolniczego nieużytkowanych rolniczo, które stanowią ostoje przyrody. Dla tych nowych

gruntów musi być sporządzony również plan działalności rolnośrodowiskowej w odniesieniu do powyższych wymogów. Płatność rolno-środowiskowo-klimatyczna do tych nowych gruntów nie jest przyznawana ponieważ są na nich realizowane nieliczne, wybrane wymogi i grunty te nie są objęte zobowiązaniem przez pięć lat.

Pakiet 1. a inne zobowiązania w ramach Działania

W ramach Pakietu 1. płatność rolno-środowiskowo-klimatyczna przysługuje wyłącznie do gruntów ornych. Dlatego też, rolnik realizujący zobowiązanie w ramach Pakietu 1. może w swoim gospodarstwie realizować również pakiety przyrodnicze na trwałych użytkach zielonych (Pakiet 4. lub Pakiet 5.), na których występują określone siedliska przyrodnicze lub siedliska lęgowe ptaków, Pakiet 3. Zachowanie sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych oraz Pakiet 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie. Szczegółowe informacje dotyczące tych pakietów znajdują się w dalszej części opracowania.

Natomiast rolnik, który podjął zobowiązanie w ramach Pakietu 1. nie może realizować w swoim gospodarstwie Pakietu 2. Ochrona gleb i wód oraz Pakietu 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie.

Pakiet 2. Ochrona gleb i wód

W działalności rolniczej wykorzystywane są podstawowe zasoby środowiska przyrodniczego, do których zaliczamy glebę i wodę. Gleby w Polsce są zróżnicowane, dominują jednak lekkie, o małej zasobności w próchnicę i kwaśnym odczynie. Ze względu na wzrost powierzchni gospodarstw i pól uprawnych oraz intensyfikację produkcji, a także uproszczenie płodozmianu, następuje realne zagrożenie degradacji gleby na skutek erozji wodnej, wietrznej i spadku zawartości próchnicy. Zasoby wodne w Polsce są relatywnie małe. Głównym źródłem zanieczyszczenia wód pochodzenia rolniczego są składniki pokarmowe (azot, fosfor) dostarczane w nawozach naturalnych i mineralnych, pozostałości chemicznych środków ochrony roślin oraz innych substancji toksycznych, w tym metali ciężkich. Niska jakość gleb w powiązaniu z częstymi okresami niedoborów opadów i zanieczyszczeniem wód wpływa negatywnie na produktywność rolnictwa.

Konieczna jest zatem ochrona gleb przed erozją i utratą substancji organicznej oraz ochrona wód przed zanieczyszczeniami; służy temu Pakiet 2.

Na jakich gruntach można realizować Pakiet 2.?

W związku z wejściem w życie ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne, wprowadzającej przepisy w zakresie ustanowienia jednego dla całego kraju Programu działań, mającego na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych, bez konieczności wyznaczania obszarów szczególnie narażonych na azotany pochodzenia rolniczego tzw. OSN, od 2018 r. możliwe jest realizowanie Pakietu 2. na obszarze całego kraju.

W przypadku wariantu 2.2., co najmniej część gruntów położonych na działce ewidencyjnej, na której będzie realizowany ten wariant, musi być położona na stoku o nachyleniu powyżej 20%.

Mieszanka międzyplonowa – fot. K. Chrabąszcz

Jakie są warunki i wymogi w Pakiecie 2.?

W ramach pakietu wyróżnia się dwa warianty:

- Wariant 2.1. Międzyplony;
- Wariant 2.2. Pasy ochronne na stokach o nachyleniu powyżej 20%.

Realizacja wariantu 2.1. Międzyplony polega na siewie mieszanki roślin międzyplonowych w terminie do dnia 15 września i utrzymaniu ich minimum do dnia 1 marca kolejnego roku. Następnie międzyplon należy przyorać (z wyjątkiem uprawy gleby w systemie bezorkowym). Bardzo ważny jest skład mieszanki stosowanej, jako międzyplon, która musi być złożona z minimum 3 gatunków roślin, przy czym gatunek rośliny dominującej w mieszance lub gatunki zbóż wykorzystane w mieszance nie mogą przekroczyć 70% jej składu. Mieszanka nie może składać się wyłącznie ze zbóż. Międzyplonów nie można nawozić, w tym stosować komunalnych osadów ściekowych i nie można stosować pestycydów. Dopuszczalne jest spaszanie międzyplonu we właściwym terminie, jeśli doradca rolnośrodowiskowy dopuści taką możliwość, biorąc pod uwagę uwarunkowania środowiskowe i wskaże to w planie działalności rolnośrodowiskowej. W przypadku spaszania międzyplonu beneficjent zobowiązany jest odnotować ten fakt w rejestrze działalności rolnośrodowiskowej.

Realizacja wariantu 2.2. Pasy ochronne na stokach o nachyleniu powyżej 20% polega na założeniu w poprzek stoku pasa traw o szerokości nie mniejszej niż 6 metrów. Pasy traw zakładane są poprzez wysianie w pierwszym roku zobowiązania rolno-środowiskowo-klimatycznego mieszanki traw do dnia 15 kwietnia lub w okresie od dnia 15 sierpnia do dnia 10 września. Następnie założone pasy ochronne należy właściwie użytkować przez 5 lat realizacji zobowiązania. Wymogi dotyczące użytkowania pasów ochronnych dotyczą m.in. możliwości i terminów wypasu oraz koszenia.

Na czym polega elastyczność w Pakiecie 2.?

Co do zasady, w ramach Działania w trakcie realizacji zobowiązania, wielkość obszaru oraz miejsce jego realizacji nie mogą ulec zmianie. Wariant 2.1. Międzyplony jest pod tym względem wyjątkowy, ponieważ zobowiązanie w ramach tego wariantu może być realizowane na różnych działkach w kolejnych latach. Zróżnicowanie wielkości działek rolnych i zasady zmianowania powodują, że zachowanie stałej w każdym roku powierzchni zasiewu międzyplonów nie jest możliwe. Dlatego dopuszczalne jest zwiększanie lub zmniejszanie powierzchni objętej zobowiązaniem o nie więcej niż 15%, w odniesieniu do wielkości powierzchni objętej zobowiązaniem w pierwszym roku.

O czym należy pamiętać realizując Pakiet 2.?

• **Wariant 2.1. a normy w zakresie dobrej kultury rolnej zgodnej z ochroną środowiska** Przepisy w sprawie norm w zakresie dobrej kultury rolnej zgodnej z ochroną środowiska wymagają, aby na powierzchni co najmniej 30% gruntów ornych, położonych na obszarach zagrożonych erozją wodną, określonych w powyższych przepisach, wchodzących w skład gospodarstwa pozostawiana była okrywa ochronna gleby w okresie zimowym tj. od dnia 1 listopada do dnia 15 lutego. Każdy beneficjent, który posiada w gospodarstwie grunty orne położone na obszarach zagrożonych erozją wodną jest zobowiązany, zatem do utrzymania na tych gruntach wymaganej okrywy ochronnej. Jest to wymóg podstawowy, niepłatny. Zatem okrywa ochronna gleby w takim przypadku powinna być utrzymywana zarówno na gruntach ornych, objętych wariantem 2.1. (wymóg płatny Pakietu 2.) jak i na gruntach ornych, na których wariant ten nie jest realizowany tj. na 30% powierzchni gruntów ornych położonych na obszarach zagrożonych erozją wodną (wymóg niepłatny). Oznacza to, że grunty, na których w celu spełnienia wymogów wzajemnej zgodności, utrzymywana jest okrywa ochronna gleby, nie mogą być deklarowane w ramach tego wariantu. Tym samym,

płatność rolno-środowiskowo-klimatyczna za realizację tego wariantu na gruntach ornych położonych na obszarach zagrożonych erozją wodną może być przyznana do powierzchni nie większej niż 70% całkowitej powierzchni tych gruntów.

- **Wariant 2.1. a obszary proekologiczne (EFA) w ramach zazielenienia**

Jak wskazano wcześniej, wszyscy rolnicy uprawnieni do jednolitej płatności obszarowej są zobowiązani do realizacji zazielenienia.

Jedną z praktyk zazielenienia tj. utrzymanie obszarów proekologicznych (EFA) może być realizowana przez rolnika m.in. poprzez uprawę międzyplonów. Jednakże jeżeli rolnik uprawia międzyplony na potrzeby realizacji EFA nie może tych międzyplonów zadeklarować w ramach wariantu 2.1. Międzyplony. Innymi słowy, beneficjent wariantu 2.1. musi pamiętać, że powierzchnię, na której uprawia w danym roku międzyplony w ramach zobowiązania rolno-środowiskowo-klimatycznego, nie może jednocześnie zadeklarować jako obszaru EFA. Natomiast, jeżeli w gospodarstwie uprawianych jest więcej międzyplonów, ponad powierzchnię wynikającą ze zobowiązania rolno-środowiskowo-klimatycznego, wtedy międzyplony te mogą być zadeklarowane jako obszar EFA.

Pakiet 3. Zachowanie sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych

Ważnym elementem krajobrazu wiejskiego są nie tylko pola i łąki, ale także sady z tradycyjnymi odmianami drzew owocowych. Sady tradycyjne stanowią również ostoję dla rzadko występujących, zagrożonych gatunków zwierząt, w tym ptaków i owadów zapylających, oraz są miejscem ich żerowania, a więc przyczyniają się do zachowania różnorodności biologicznej.

Pakiet 3. ukierunkowany jest na ochronę dawnych odmian drzew owocowych, których upraw w znacznej mierze zaniechano. Odmiany te są określone w rozporządzeniu rolno-środowiskowo-klimatycznym (załącznik nr 4) i należą do nich np. jabłoń Antonówka, grusza Bojka, wiśnia Hiszpanka, czy śliwa Renkloda Zielona.

Sad tradycyjnych odmian drzew owocowych - fot. K. Szczygielska

Jakie są warunki i wymogi w tym pakiecie?

Aby otrzymać płatność w ramach Pakietu 3. należy odpowiednio utrzymywać sad tradycyjnych odmian drzew owocowych tj. jabłoni, gruszy, czereśni, wiśni i śliw. W ramach zobowiązania beneficjent musi utrzymywać sad, w którym jest co najmniej 12 starych tj. co najmniej 15-letnich drzew, z czterech różnych odmian lub gatunków, prowadzonych jako drzewa pienne lub wysokopienne (minimalna wysokość pnia 1,20 m), przy czym ich liczba w przeliczeniu na 1 ha powierzchni sadu jest nie mniejsza niż 90.

W starych sadach mogą wystąpić wypadki drzew. Po uzyskaniu pierwszej płatności rolno-środowiskowo- klimatycznej w ramach tego pakietu, wypadki takie należy uzupełnić, w miejscach, gdzie nie ma zapewnionej ciągłości nasadzenia. Aby zachować charakter tradycyjnego sadu dozwolone jest uzupełnienie nie więcej niż do 40% obsady wszystkich drzew z odmian określonych w rozporządzeniu rolno-środowiskowo- klimatycznym. Oznacza to, że pomimo wykonania uzupełnienia, w sadzie nadal powinno być co najmniej 12 drzew (przynajmniej 15 letnich) z czterech różnych odmian lub gatunków, prowadzonych jako drzewa pienne lub wysokopienne. Do uzupełnień należy stosować drzewa odmian tradycyjnych. Jeśli w sadzie dosadzane są drzewa, to należy użyć drzew innych gatunków lub odmian niż te, które były dotychczas uprawiane tak, aby zwiększyć różnorodność sadu. W przypadku uzupełnienia sadu o trzy lub więcej drzew wymagane jest użycie co najmniej trzech nowych odmian lub gatunków. Przy dosadzaniu jednego lub dwóch drzew, sad uzupełnia się odpowiednio o jedną lub dwie odmiany lub gatunki.

Pakiet 4. Cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarach Natura 2000 oraz

Pakiet 5. Cenne siedliska poza obszarami Natura 2000

Łąki i pastwiska są cennym elementem krajobrazu. Warunkiem ich zachowania jest regularne wypasanie lub wykaszanie oraz usuwanie siana. Gdy łąki są nieużytkowane, stopniowo w sposób naturalny zarastają krzewami i drzewami, i w końcu najczęściej przekształcają się w las. Powyższy proces zarastania łąk i pastwisk od wielu setek lat jest powstrzymywany dzięki ich rolniczemu użytkowaniu, dzięki któremu wykształciły się cenne siedliska. Odpowiednio prowadzona gospodarka rolna sprzyja więc zachowaniu bogactwa przyrodniczego kraju. Z drugiej strony zbyt intensywna eksploatacja łąk i pastwisk połączona z intensywnym nawożeniem powoduje ubożenie składu runi i w konsekwencji zmniejszanie się różnorodności biologicznej, zarówno roślin jak i zwierząt.

Łąki i pastwiska stanowią specyficzne środowisko życia dla wielu charakterystycznych dla nich i nierozdzielnie z nimi związanych, cennych gatunków roślin i zwierząt, m.in. zagrożonych gatunków ptaków. Warunkiem przetrwania tych specyficznych gatunków roślin i zwierząt jest zachowanie ich środowiska życia tj. łąk i pastwisk, poprzez ich właściwe użytkowanie.

Pakiety przyrodnicze – co to takiego?

Celem pakietów przyrodniczych Działania jest przywracanie lub utrzymanie tradycyjnego i ekstensywnego użytkowania łąk i pastwisk. Realizacja tych pakietów ma zapobiec zanikowi cennych siedlisk przyrodniczych (łąk i pastwisk) oraz polepszyć warunki gniazdowania gatunków ptaków związanych z krajobrazem rolniczym.

Wyróżnia się dwa pakiety przyrodnicze: Pakiet 4. Cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarach Natura 2000 i Pakiet 5. Cenne siedliska poza obszarami Natura 2000.

Głównym celem funkcjonowania sieci Natura 2000 jest zachowanie określonych typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków, które uważa się za cenne i zagrożone w skali całej Europy. Pakiet 4. jest ukierunkowany właśnie na te szczególnie cenne przyrodniczo obszary –

cenne siedliska przyrodnicze oraz siedliska lęgowe zagrożonych gatunków ptaków.

Cenne siedliska przyrodnicze występują również na obszarach nieobjętych siecią Natura 2000. Pakiet 5. jest dedykowany właśnie tym siedliskom przyrodniczym.

W ramach powyższych pakietów beneficjenci otrzymują wsparcie za tradycyjne i przyjazne dla środowiska użytkowanie łąk i pastwisk, co ma przyczynić się do zachowania różnorodności biologicznej.

Wybierając te pakiety beneficjent decyduje się prowadzić ekstensywne gospodarowanie na cennych łąkach i pastwiskach (czyli m.in. nie stosuje w ogóle lub ogranicza stosowanie nawozów, środków ochrony roślin) oraz stosować określone ilości i terminy pokosów lub określoną intensywność wypasu.

Jakie są warunki przystąpienia do pakietów przyrodniczych?

W ramach pakietów przyrodniczych (tj. Pakietu 4. i Pakietu 5.) płatność jest przyznawana do określonych cennych siedlisk przyrodniczych położonych zarówno na obszarach Natura 2000, jak i poza nimi lub – w przypadku Pakietu 4. – również siedlisk lęgowych (położonych na obszarach specjalnej ochrony ptaków(OSO)) określonych zagrożonych gatunków ptaków tj.:

Pakiet 4. Cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarach Natura 2000	Ochrona siedlisk przyrodniczych:
	4.1. Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe
	4.2. Zalewowe łąki selernicowe i słonorośla
	4.3. Murawy
	4.4. Półnaturalne łąki wilgotne
	4.5. Półnaturalne łąki świeże
	4.6. Torfowiska
	4.6.1. Torfowiska - wymogi obowiązkowe
	4.6.2. Torfowiska - wymogi obowiązkowe i
	Ochrona siedlisk lęgowych ptaków:
	4.8. Ochrona siedlisk lęgowych ptaków: rzyka, ksyka,
	4.9. Ochrona siedlisk lęgowych ptaków: wodniczki
	4.10. Ochrona siedlisk lęgowych ptaków: dubelta lub kulika wielkiego
	4.11. Ochrona siedlisk lęgowych ptaków: derkacza
Pakiet 5. Cenne siedliska poza obszarami Natura 2000	Ochrona siedlisk przyrodniczych:
	5.1. Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe
	5.2. Zalewowe łąki selernicowe i słonorośla
	5.3. Murawy
	5.4. Półnaturalne łąki wilgotne
	5.5. Półnaturalne łąki świeże
	5.6. Torfowiska
	5.6.1. Torfowiska - wymogi obowiązkowe
	5.6.2. Torfowiska - wymogi obowiązkowe i

Ponadto, w ramach Pakietu 4. wdrażany jest wariant 4.7. Ekstensywne użytkowanie na obszarach specjalnej ochrony ptaków (OSO), w przypadku, którego nie jest wymagane potwierdzenie występowania na działkach rolnych ww. gatunków ptaków w dokumentacji przyrodniczej sporządzonej przez eksperta przyrodniczego.

Należy pamiętać, że powyższe siedliska przyrodnicze i siedliska lęgowe ptaków, do których przyznana może być płatność rolno-środowiskowo-klimatyczna, mogą występować na trwałych użytkach zielonych, a niektóre z nich również na tzw. obszarach przyrodniczych, czyli gruntach niebędących użytkami rolnymi i niekwalifikujących się do płatności bezpośrednich.

Występowanie danego siedliska przyrodniczego lub siedliska lęgowego ptaków potwierdza ekspert przyrodniczy, o którym mowa w dalszej części opracowania na podstawie przeprowadzonej inwentaryzacji terenowej. Wyjątkiem jest wariant 4.7. Ekstensywne użytkowanie na obszarach specjalnej ochrony ptaków (OSO), gdzie udział eksperta nie jest wymagany.

Jakie są wymagania pakietów przyrodniczych?

W ramach wymogów pakietów przyrodniczych i ich wariantów:

- wymagane jest posiadanie przygotowanej przez eksperta przyrodniczego dokumentacji przyrodniczej ornitologicznej (ptasiej) lub siedliskowej (botanicznej) (dokumentacja przyrodnicza nie jest wymagana w przypadku wariantu 4.7.);
- zakazane jest stosowanie wybranych zabiegów agrotechnicznych np. bronowanie i przeorywanie, podsiew, wałowanie, wapnowanie, stosowanie środków ochrony roślin, tworzenie, rozbudowa i odtwarzanie istniejących urządzeń melioracji wodnych, składowanie biomasy wśród kęp drzew i zarośli, w rowach, jarach i innych obniżeniach terenu;
- dopuszczone jest włókowanie (tylko w określonych terminach), nawożenie w nielicznych wariantach. Poza tymi wymogami ogólnymi obowiązują wymagania szczegółowe, dobrane tak, aby stosując je, zachować dane cenne siedlisko przyrodnicze lub siedlisko lęgowe ptaków w jak najlepszym stanie.

Cenne łąki w ramach pakietów przyrodniczych, w zależności od wariantu, można użytkować kośnie, pastwiskowo, kośno-pastwiskowo (tj. w jednym roku stosować i wypas, i koszenie) lub naprzemiennie (czyli w kolejnych latach stosować wypas, koszenie lub wypas i koszenie). W zależności od rodzaju użytkowania w każdym wariantcie określone są wymagania dotyczące:

- terminów pokosów (zwykle jest to opóźnione koszenie od 15 czerwca do 30 września) lub wypasu,
- częstotliwości koszenia np. jeden lub dwa pokosy w roku,
- wielkości nieskosszonej powierzchni np. pozostawienie 15-20% powierzchni nieskosszonej,
- zebrania i usunięcia skosszonej biomasy.

Co to jest dokumentacja przyrodnicza?

Każdy, kto chce rozpocząć realizację Pakietu 4. lub 5. zgłasza się do eksperta przyrodniczego, aby ten opracował dla niego dokumentację przyrodniczą ornitologiczną lub siedliskową.

Ekspert przyrodniczy to osoby wpisane na listę ekspertów prowadzoną przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, które odbyły stosowne szkolenia i posiadają odpowiednie uprawnienia do doradzania w zakresie sporządzania dokumentacji przyrodniczych.

Lista ekspertów przyrodniczych znajduje się na stronie internetowej Centrum Doradztwa

Rolniczego (<http://195.205.152.135/doradca/index.php>).

Podstawą do sporządzenia dokumentacji przyrodniczej jest przeprowadzenie przez eksperta przyrodniczego inwentaryzacji terenowej.

Dokumentacja przyrodnicza siedliskowa potwierdza występowanie cennych siedlisk przyrodniczych objętych „wariantami siedliskowymi” (4.1.– 4.6.2. oraz 5.1.– 5.6.2.). W celu udokumentowania siedliska kwalifikującego do wariantu ekspert spisuje charakterystyczne gatunki roślin, opisuje siedlisko oraz wykonuje fotografie.

Dokumentacja przyrodnicza ornitologiczna określa występowanie na danym trwałym użytku zielonym/ obszarze przyrodniczym siedliska lęgowe gatunków ptaków objętych „wariantami ptasimi”(4.8.– 4.11.). Obecność gatunków ptaków kwalifikujących łąkę do płatności rolno-środowiskowo-klimatycznej w ramach danego wariantu jest dokumentowana przez eksperta przyrodniczego podczas wizyty terenowej.

W dokumentacji przyrodniczej ekspert przyrodniczy określa również szczegółowo wymogi, jakie na danych działkach beneficjent będzie musiał spełnić realizując zobowiązanie w ramach poszczególnych wariantów Pakietu 4. lub Pakietu 5.

Kiedy należy zacząć przygotowywanie dokumentacji przyrodniczej?

Dokumentacja przyrodnicza powinna być co do zasady przygotowana w tym samym roku, w którym złożony zostanie pierwszy wniosek o płatność lub rok wcześniej. Trzeba jednak pamiętać, że odpowiednia ocena siedliska przez eksperta przyrodniczego musi zostać wykonana w okresie wegetacyjnym, a w przypadku oceny ornitologicznej najkorzystniejszy jest sezon wiosenny. Dlatego też trzeba pamiętać, aby do eksperta przyrodniczego, zgłosić się odpowiednio wcześniej, tak, aby możliwe było wykonanie dokumentacji przyrodniczej w sprzyjającym i oczekiwanym przez rolnika terminie.

Ekspert przyrodniczy współpracuje z rolnikiem podczas przygotowywania dokumentacji przyrodniczej. Podczas wizyty terenowej ekspert powinien wskazać beneficjentowi te gatunki roślin lub ptaków i cechy siedliska, które zadecydowały o kwalifikacji danej działki do konkretnego wariantu.

W przypadku, gdy beneficjent nie spełni wymogu posiadania dokumentacji przyrodniczej sporządzonej w roku rozpoczęcia realizacji zobowiązania (lub w roku poprzedzającym), płatność rolno-środowiskowo-klimatyczna podlega zmniejszeniu. Beneficjent ma możliwość uzupełnienia braku dokumentacji przyrodniczej w drugim roku realizacji zobowiązania.

Koszty transakcyjne

Beneficjent pokrywa koszty przygotowania dokumentacji przyrodniczej. Wraz z pierwszą lub drugą (w zależności od tego, w którym roku dokumentacja zostanie sporządzona) wypłatą płatności rolno-środowiskowo-klimatycznej beneficjent otrzyma dodatkową dopłatę - zwrot tzw. kosztów transakcyjnych za przygotowaną dokumentację przyrodniczą. Wysokość kosztów transakcyjnych zależy od wielkości siedliska i kształtuje się od 260 zł do 4 000 zł.

Wysokość zwrotu kosztów transakcyjnych nie może przekroczyć 20% wysokości pierwszej lub drugiej (w zależności od tego, w którym roku dokumentacja zostanie sporządzona) płatności rolno-środowiskowo-klimatycznej za realizację zobowiązania, w ramach którego wymagane jest posiadanie dokumentacji przyrodniczej.

W przypadku realizacji zobowiązania rolno-środowiskowo-klimatycznego w zakresie pakietów przyrodniczych na obszarach Natura 2000, dla których został ustanowiony Plan Zadań Ochronnych (PZO) lub Plan Ochrony (PO), refundacja kosztów transakcyjnych jest pomniejszana o 10%.

Jakie dokumenty należy dostarczyć do ARiMR w przypadku realizacji Pakietów 4. i 5.?

W pierwszym roku realizacji zobowiązania rolno-środowiskowo-klimatycznego, w odpowiednich określonych w rozporządzeniu terminach, beneficjent składa do ARiMR:

1. Kopię pierwszej strony dokumentacji przyrodniczej (Pakiet 4. i 5.) (jeżeli dokumentacja została sporządzona w drugim roku realizacji zobowiązania, kopie pierwszej strony dokumentacji składa się w drugim roku realizacji zobowiązania);
2. Oświadczenie eksperta przyrodniczego, o stwierdzeniu występowania danego siedliska w wyniku przeprowadzonej inwentaryzacji siedliska przyrodniczego lub siedliska lęgowego ptaków położonego na gruntach zadeklarowanych we wniosku o przyznanie pierwszej płatności w ramach danego wariantu;
3. Oświadczenie eksperta przyrodniczego o braku sprzeczności między działaniami określonymi w PO lub w PZO ustanowionymi dla danego obszaru chronionego a realizacją Pakietu 4. i Pakietu 5 (nie dotyczy wariantu 4.7.);
4. Oświadczenie doradcy rolnośrodowiskowego o braku sprzeczności między działaniami określonymi w PO lub w PZO ustanowionymi dla danego obszaru chronionego a realizacją wariantu 4.7.

Formularze służące do sporządzenia ww. dokumentów znajdują się na stronie internetowej ARiMR.

Jakie siedliska chroni się w pakietach przyrodniczych?

Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (warianty 4.1. i 5.1.)

Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe należą do najcenniejszych i obecnie najsilniej zagrożonych siedlisk łąkowych. Występują najczęściej na niewielkich wyniesieniach pośród bagien lub na ich obrzeżach, na siedliskach charakteryzujących się wysokim poziomem wód gruntowych wiosną. Najważniejszą cechą tych zbiorowisk jest zmienny poziom wody gruntowej - na początku okresu wegetacyjnego jest on bardzo wysoki i łąki mogą być zalane, a w lecie opada nisko, często poza zasięg systemu korzeniowego wielu roślin. Zagrożeniem dla omawianego typu łąk jest intensyfikacja użytkowania, pozostawianie skoszonej biomasy na łące oraz zmiany stosunków wodnych.

Zmiennowilgotna łąka trzęślicowa z sierpikiem barwierskim
- fot. H. Piórkowski

Zmiennowilgotna łąka trzęślicowa z czarcikęsem
- fot. A. Kazuń

Zalewowe łąki selernicowe i słonorośla (warianty 4.2. i 5.2.)

Łąki selernicowe należą do najcenniejszych półnaturalnych zbiorowisk roślinnych w Polsce. Najczęściej występują w dolinach dużych rzek, miejscach okresowo lub regularnie zalewanych. Słonorośla z kolei występują w zasięgu działania wód słonych i słonawych wód powierzchniowych lub podziemnych. Tradycyjna gospodarka na łąkach selernicowych i słonoroślach to ekstensywne użytkowanie kośne lub pastwiskowe lub kośno-pastwiskowe.

Łąka selernicowa - fot. A. Kazuń

Fiołek mokradłowy - fot. A. Kazuń

Czosnek kątowny - fot. A. Kazuń

Tarczyca oszczepowata - fot. A. Kazuń

Murawy (warianty 4.3. i 5.3.)

Murawy to ciepłolubne zbiorowiska trawiaste o wyraźnie kępowej budowie oraz bogatym i zróżnicowanym składzie gatunkowym. Są to jedne z najrzadszych zbiorowisk roślinnych Polski o szczególnym znaczeniu dla zachowania różnorodności biologicznej. Zachowanie ciepłolubnych muraw napiaskowych zależy w dużej mierze od ekstensywnej gospodarki pasterskiej.

Murawa - fot. H. Piórkowski

Półnaturalne łąki wilgotne (warianty 4.4. i 5.4.)

Cechą swoistą łąk wilgotnych jest duży udział okazałych bylin i ziółorośli. Pod względem gospodarczym należą one do ekstensywnych, dość wydajnych użytków zielonych. Zbiorowiska te powinny być koszone najwyżej dwa razy w roku. W miarę zwielokrotnienia koszenia wzrasta w składzie ich runi udział traw, ale zmniejsza się liczba gatunków. Tradycyjne użytkowanie polega na maksymalnie dwukrotnym koszeniu, ograniczonym nawożeniu oraz użytkowaniu kośnym, w uzasadnionych przypadkach kośno-pastwiskowym.

Półnaturalna łąka wilgotna - fot. H. Piórkowski

Kukułka szerokolistna - fot. A. Kazuń

Bodziszek błotny - fot. A. Kazuń

Knieć błotna - fot. H. Piórkowski

Półnaturalne łąki świeże (warianty 4.5. i 5.5.)

Łąki świeże to antropogeniczne zbiorowiska użytków zielonych wykształcone na żyznych, niezabagnionych siedliskach mineralnych. Należą one do najlepszych użytków zielonych pod względem gospodarczym. Zarówno ograniczenie użytkowania, jak i jego intensyfikacja prowadzi do przekształcania się łąk świeżych w inne typy użytków zielonych. Brak koszenia sprzyja odkładaniu się obumarłych szczątków roślin, co prowadzi do zubożenia składu gatunkowego. Pozostawianie skoszonego siana natomiast powoduje ekspansję wysokich bylin i eutrofizację siedliska. Tradycyjne użytkowanie polega przede wszystkim na dwukrotnym koszeniu.

Pótnaturalna łąka świeża - fot. A. Kazuń

Bodiszek łąkowy - fot. A. Kazuń

Dzwonek rozpięzchły - fot. A. Kazuń

Chaber austriacki - fot. A. Kazuń

Torfowiska (warianty 4.6.1., 4.6.2., 5.6.1. i 5.6.2.)

Zbiorowiska roślinne torfowisk wysokich budowane są przez bardzo nieliczną, ekologicznie bardzo wyspecjalizowaną grupę roślin, głównie mchy (w tym torfowce), krzewinki, zielne byliny o trawiastym pokroju, sporadycznie gatunki krzewiaste i drzewiaste. Cechuje je stałe wysokie uwilgotnienie, często kwaśny odczyn. Obecnie głównym problemem, powodującym redukcję powierzchni torfowisk, jest zaniechanie ich użytkowania, ale i kopanie rowów odwadniających. Tradycyjne użytkowanie polega na prowadzeniu ekstensywnej gospodarki łąkarskiej.

Mechowisko - fot. A. Kazuń

Ekstensywne użytkowanie na obszarach specjalnej ochrony ptaków (OSO) (wariant 4.7.)

Dyrektywa Ptasia nakazuje państwom członkowskim podjęcie szczególnych działań na rzecz ochrony ptaków. Jednym z obowiązków jest ustanowienie obszarów specjalnej ochrony ptaków (OSO), gdzie przedmiotem ochrony są gatunki ptaków oraz ich siedliska na obszarach Natura 2000. Ekstensywne użytkowanie na obszarach specjalnej ochrony ptaków (OSO) ma z jednej strony zapobiec zanikaniu łąk i pastwisk, a z drugiej - zapewnić takie warunki bytowania ptaków, jakich one wymagają i do jakich są przystosowane. W przypadku tego wariantu nie jest wymagane potwierdzenie występowania określonych gatunków ptaków na działkach rolnych przez eksperta przyrodniczego. Wariant ten może być realizowany tylko na obszarach specjalnej ochrony ptaków.

Łąkowe siedlisko lęgowe ptaków - fot. P. Szatański

Warianty ukierunkowane na ochronę siedlisk lęgowych określonych gatunków ptaków (warianty 4.8. – 4.11.)

Warianty te można wdrażać na łąkach i pastwiskach, na których występują rzadko spotykane gatunki ptaków: rycyk, kszyc, krwawodziób, czajka, wodniczka, dubelt, kulik wielki oraz derkacz. W wariantach tych stosuje się opóźniony pierwszy pokos, ograniczone nawożenie, liczbę pokosów lub intensywność wypasu. Wymóg opóźnionego pierwszego koszenia ma umożliwić ptakom łąkowym wyprowadzenie lęgów przed pierwszym pokosem. Warianty mogą być realizowane tylko na obszarach specjalnej ochrony ptaków.

Rycyk - fot. M. Jobda

Łąkowe siedlisko lęgowe ptaków - fot. R. Rzepkowski

Pakiet 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie

Stare odmiany roślin używane przez człowieka giną bezpowrotnie, a ich miejsce zajmują nowe – chętniej uprawiane ze względu na większą wydajność, wytrzymałość na przechowywanie, bardziej atrakcyjny wygląd. Stare odmiany odchodzą, a z nimi bogactwo smaków, zapachów, a przede wszystkim genotypów, wytworzonych w ciągu setek lat uprawy przez człowieka.

Pakiet 6. skierowany jest do rolników, którzy uczestniczą w ochronie zaniechanych w uprawach gatunków lub odmian roślin uprawnych. Efektem wdrażania tego pakietu będzie: zachowanie i upowszechnienie ginących i rzadkich gatunków, odmian, ekotypów, różnicowanie upraw na obszarach wiejskich, wzbogacenie oferty rolnika dla konsumentów, rozszerzenie dostępności materiału siewnego odmian regionalnych lub amatorskich wpisanych do Krajowego Rejestru oraz nasion gatunków roślin uprawnych zagrożonych erozją genetyczną.

Jakie są warunki przystąpienia do Pakietu 6.?

Pomoc jest przyznawana beneficjentom, którzy uprawiają (także na cele nasienne) rośliny zagrożone erozją genetyczną. Są to: pszenica płaskurka, pszenica samopsza, żyto krzyca (roślina dwuletnia), Inianka siewna, nostrzyk biały (roślina roczna oraz roślina dwuletnia), lędźwian siewny, soczewica jadalna, pasternak zwyczajny (roślina dwuletnia), przelot pospolity (roślina dwuletnia), gryka zwyczajna, proso zwyczajne². Gatunki ww. roślin wysiewane są w siewie czystym. W przypadku uprawy gatunków i odmian roślin zagrożonych erozją genetyczną - pochodzenie nasion jest dowolne. Beneficjent może uprawiać rośliny z nasion uzyskanych w swoim gospodarstwie lub nabyć je np. od sąsiada lub na targu.

W ramach Pakietu 6. możliwe jest również uzyskanie wsparcia z tytułu uprawy lub wytwarzania materiału siewnego odmian regionalnych lub amatorskich zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze. Obecnie w Krajowym Rejestrze są zarejestrowane odmiany regionalne pszenicy zwyczajnej ozimej tj. Ostka Grodkowicka, Ostka Gruboziarnista Grodkowicka i Alamri. W Krajowym Rejestrze nie figurują jeszcze odmiany amatorskie. Więcej informacji na stronie: <http://www.coboru.pl/Polska/Rejestr/rejestr.aspx>. Odmiany regionalne i amatorskie zarejestrowane w Krajowym Rejestrze należy rozmnażać z kwalifikowanego materiału siewnego.

Limit powierzchni objętej zobowiązaniem

Płatność rolno-środowiskowo-klimatyczna w ramach wszystkich wariantów Pakietu 6. jest przyznawana do łącznej powierzchni uprawy rośliny danego gatunku lub odmiany regionalnej lub amatorskiej zarejestrowanej w Krajowym Rejestrze nie większej niż 5 ha.

W kolejnych latach zobowiązania beneficjent może zwiększać lub zmniejszać powierzchnię objętą zobowiązaniem w stosunku do wielkości powierzchni objętej zobowiązaniem w pierwszym roku.

Jednocześnie, uprawa może być prowadzona na różnych gruntach w kolejnych latach zobowiązania. W przypadku rośliny dwuletniej zmiana miejsca uprawy lub zmiana rośliny uprawianej dopuszczalne są dopiero po upływie dwóch lat uprawy tej rośliny.

² Wsparcie do uprawy prosa zwyczajnego możliwe od kampanii 2019

Pszenica płaskurka - fot. B. Chara

Pszenica płaskurka - fot. B. Chara

Jakie są wymagania w tym zakresie?

W ramach Pakietu 6. rolnik w pierwszym roku, zanim złoży wniosek o płatność rolno-środowiskowo-klimatyczną, powinien pozyskać nasiona roślin wymienionych w załączniku nr 4 do rozporządzenia rolno-środowiskowo-klimatycznego lub materiał siewny roślin regionalnych lub amatorskich zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze.

W zależności, który wariant Pakietu 6. rolnik zamierza realizować musi on dostosować się do wymagań tychże wariantów tj.:

1. Wariant 6.1. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie w przypadku uprawy rolnik podejmuje się:
 - uprawiać gatunki roślin zagrożonych erozją genetyczną wymienione w załączniku 4 do rozporządzenia rolno-środowiskowo-klimatycznego lub
 - uprawiać odmiany regionalne lub amatorskie zarejestrowane w Krajowym Rejestrze z kwalifikowanego materiału siewnego w pierwszym i czwartym roku uprawy rośliny danej odmiany. W drugim, trzecim i piątym roku uprawy tej odmiany jest dopuszczalna uprawa z nasion uzyskanych ze zbioru w poprzednim roku.
2. Wariant 6.2. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie w przypadku wytwarzania nasion lub materiału siewnego – rolnik podejmuje się:
 - wytwarzać materiał siewny zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze roślin odmian regionalnych lub amatorskich, zgodnie z przepisami o nasiennictwie (przy utrzymaniu czystości i tożsamości odmianowej). Ponadto, prowadzi dokumentację plantacji oraz wykonywanych zabiegów i musi uzyskać świadectwo oceny laboratoryjnej lub
 - wytwarzać nasiona roślin pozostałych gatunków roślin zagrożonych erozją genetyczną wymienionych w załączniku nr 4 do rozporządzenia rolno-środowiskowo-klimatycznego, które będą spełniać minimalne wymagania jakościowe, potwierdzone na podstawie wyników badań laboratoryjnych w tym zakresie.

Nasiona/materiał siewny wytworzone w ramach wariantu 6.2. muszą zostać poddane ocenie w laboratorium prowadzonym przy wojewódzkim inspektoracie ochrony roślin i nasiennictwa (w każdym województwie) lub innym akredytowanym laboratorium oceny nasion. Beneficjent otrzymuje z laboratorium:

- świadectwo oceny laboratoryjnej materiału siewnego odmian regionalnych lub amatorskich,
- informację o wynikach badania nasion uzyskanych z uprawianych roślin zagrożonych erozją genetyczną.

Powyższe dokumenty beneficjent składa do kierownika biura powiatowego ARiMR do dnia 31 października roku, w którym złożył wniosek o przyznanie płatności rolno-środowiskowo-

klimatycznej. Jeżeli beneficjent nie może pozyskać nasion w pierwszym roku uprawy rośliny, gdyż uprawia roślinę dwuletnią, wówczas składa on oświadczenie o posiadaniu plantacji nasiennej rośliny dwuletniej – w pierwszym roku uprawy tej rośliny, na formularzu udostępnionym przez ARiMR.

Koszty transakcyjne

W ramach wariantu 6.2. beneficjentowi przysługuje zwrot kosztów wykonania oceny wytworzonych nasion/ materiału siewnego (kosztów transakcyjnych). Beneficjent może otrzymać zwrot kosztów transakcyjnych w wysokości nieprzekraczającej 20% wysokości płatności rolno-środowiskowo-klimatycznej jaką uzyska za realizację wariantu 6.2. za dany rok, w którym została dokonana ocena. Wysokość płatności z tytułu poniesionych kosztów transakcyjnych została ustalona dla poszczególnych gatunków/odmian roślin i wynosi od 240 do 268 zł za wykonanie oceny.

Pakiet 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie

Na różnorodność biologiczną w środowisku użytkowanym rolniczo składają się nie tylko rośliny i organizmy występujące naturalnie, ale również zwierzęta hodowlane. Rasy zwierząt, które są typowe dla danego środowiska/regionu są szczególnie cenne, gdyż posiadają cechy zgodne ze specyfiką danego obszaru. Współczesna towarowa produkcja zwierzęca ma charakter intensywny – stosuje się wysokie nakłady na żywienie i utrzymuje zwierzęta w warunkach sztucznych, uzyskując w zamian bardzo wysoką wydajność. Tradycyjne rasy zwierząt nie są przystosowane do tego rodzaju chowu i nie mogą konkurować wydajnością z rasami wyselekcjonowanymi do produkcji intensywnej. Z tego powodu tradycyjne rasy są stopniowo wypierane i zastępowane przez rasy „globalne”. Tymczasem zachowanie ras tradycyjnych jest bardzo istotne dla utrzymania różnorodności biologicznej i przetrwania w populacji zwierząt gospodarskich cech np. odporności na trudne warunki bytowe czy choroby. Ponadto produkty uzyskiwane od zwierząt tych ras charakteryzują się specyficznymi cechami jakościowymi i stanowią nieodzowny składnik wielu produktów lokalnych. W celu ochrony ras rodzimych zwierząt gospodarskich Instytut Zootechniki – Państwowy Instytut Badawczy w Balicach k/Krakowa opracował i wdrożył programy ochrony. Programy te obejmują m.in. wybrane rasy bydła, koni, owiec, świń i kóz.

Pakiet 7. oferuje wsparcie beneficjentom, którzy w swoich gospodarstwach realizują jeden lub więcej spośród wymienionych programów i prowadzą hodowlę zwierząt objętych ochroną. Celem Pakietu 7. jest zachowanie rodzimych ras zwierząt zagrożonych wyginięciem poprzez wspieranie ich hodowli zgodnie z Programem ochrony zasobów genetycznych (zwanym dalej Programem ochrony) prowadzonym przez Instytut Zootechniki.

Pakiem objęte są samice szczególnie cennych ras bydła, koni, owiec, świń i kóz, w przypadku których niska lub malejąca liczebność zwierząt gospodarskich stwarza zagrożenie ich wyginięcia.

Wsparciem objęte są następujące gatunki i rasy zwierząt.

- bydło: polskie czerwone, biało-żółte, polskie czerwono-białe, polskie czarno-białe;
- konie: -huculskie, małopolskie, śląskie, wielkopolskie, sokólskie, sztumskie oraz koniki polskie;
- owce: wrzosówki, świniarki, olkuskie, polskie owce górskie odmiany barwnej, merynosy odmiany barwnej, uhruskie, wielkopolskie, żelaznieńskie, kordeil, kamienieckie, pomorskie, cacke podhalańskie, merynosy polskie w starym typie, czarnogłówki,

polskie owce pogórza;

- świnie: puławskie, złotnickie białe, złotnickie pstre;
- kozy: kozy karpackie.

Jakie są warunki przystąpienia do Programu ochrony?

Instytut Zootechniki - Państwowy Instytut Badawczy w Balicach k/Krakowa tworzy dla poszczególnych ras Programy ochrony, gdzie określone są m.in. zasady wyboru i kwalifikacji zwierząt do programu.

W celu objęcia stada krów Programem ochrony należy zgłosić się do Instytutu Zootechniki w terminie od 1 listopada do 31 grudnia roku poprzedzającego rok rozpoczęcia realizacji Programu ochrony, zgodnie z procedurą kwalifikowania nowych stad zawartą na stronie internetowej IZ-PIB (<http://bydlo.bioroznorodnosc.izoo.krakow.pl>).

W celu objęcia klaczy Programem ochrony należy zgłosić się do Instytutu Zootechniki w terminie od 1 listopada do 31 grudnia roku poprzedzającego rok rozpoczęcia realizacji Programu zgodnie z procedurą kwalifikowania nowych stad, zawartą na stronie internetowej IZ-PIB (<http://www.bioroznorodnosc.izoo.krakow.pl/konie>).

Aby objąć stado loch programem ochrony zasobów genetycznych należy zgłosić się do podmiotu prowadzącego Księgi Hodowlane dla danej rasy. W odniesieniu do świń rasy puławskiej jest to Polski Związek Hodowców i Producentów Trzody Chlewnej POLSUS, a świń ras złotnickich jest to Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu.

Pełną procedurę kwalifikowania nowych stad świń można znaleźć na stronie internetowej IZ-PIB (<http://www.bioroznorodnosc.izoo.krakow.pl/swinie>).

Posiadacz owiec lub kóz w celu objęcia stada Programem ochrony powinien zgłosić się do Regionalnego Związku Hodowców Owiec i Kóz (RZHOiK), a następnie złożyć stosowne dokumenty w terminie do 14 marca danego roku, w którym chce rozpocząć Program - szczegóły na stronie internetowej IZ-PIB (<http://www.bioroznorodnosc.izoo.krakow.pl>).

Wymienione powyżej instytucje decydują o przyjęciu zgłoszonego stada do Programu, a rolnik zobowiązuje się do ścisłego przestrzegania wszystkich warunków zawartych w tym Programie - szczegóły na stronie internetowej IZ-PIB (<http://www.bioroznorodnosc.izoo.krakow.pl>).

Co dalej należy zrobić, aby otrzymać płatność?

Beneficjent, którego zwierzęta zostały zakwalifikowane do realizacji Programu ochrony może złożyć wniosek o przyznanie płatności w ramach Pakietu 7.

Płatność ta jest przyznawana do krów, klaczy, loch, owiec matek lub kóz matek zakwalifikowanych do Programu ochrony, jeżeli ich liczba w stadzie wynosi co najmniej:

- 4 krowy tej samej rasy;
- 2 klacze tej samej rasy;
- 10 owiec matek rasy olkuskiej;
- 15 owiec matek rasy: cakiel

Krowa polska czerwona - fot. A. Majewska

podhalański, barwna owca górska, polska owca pogórza, czarnogłówka;

- 30 owiec matek rasy: merynos polski w starym typie albo 10 owiec matek pozostałych ras;
- 10 loch rasy puławskiej;
- 8 loch rasy złotnickiej białej, a w przypadku stada objętego programem ochrony zasobów genetycznych przed dniem 1 stycznia 2006 r. – 6 loch;
- 8 loch rasy złotnickiej pstrej, a w przypadku stada objętego programem ochrony zasobów genetycznych przed dniem 1 stycznia 2006 r. – 3 lochy;
- 3 kozy matki.

Płatność można uzyskać maksymalnie do:

- 100 sztuk krów w stadzie;
- 70 loch stada podstawowego świń rasy puławskiej;
- 100 loch stada podstawowego świń rasy złotnickiej białej;
- 100 loch stada podstawowego świń rasy złotnickiej pstrej.

W jednym gospodarstwie można utrzymywać więcej niż jeden gatunek zwierząt lub różne rasy tego samego gatunku i uzyskiwać wsparcie z tego tytułu. Dodać należy, że hodowla każdej rasy zwierząt jest traktowana jako odrębne zobowiązanie.

Koza rasy karpackiej - fot. J. Sikora

Polska owca pogórza - fot. A. Kawęcka

Koń sokólski - fot. G. Polak

Jakie są wymogi w tym Pakiecie?

Beneficjent realizujący Pakiet 7. jest zobowiązany utrzymywać i corocznie zgłaszać do płatności co najmniej taką liczbę zwierząt (samic), jaką zgłosił w pierwszym roku realizacji 5-letniego zobowiązania. Zwierzęta te muszą spełniać warunki Programu ochrony, a beneficjent zobowiązany jest realizować wynikające z tego Programu obowiązki dotyczące odpowiedniego użytkowania hodowlanego

zwierząt. Zmiana zobowiązania w zakresie Pakietu 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie może polegać na:

- zwiększeniu liczby zwierząt danej rasy lokalnej objętych tym zobowiązaniem;
- zmniejszeniu liczby tych zwierząt, jeżeli mimo tego zmniejszenia liczba tych zwierząt nie będzie niższa niż liczba zwierząt danej rasy, objętych tym zobowiązaniem w pierwszym

roku jego realizacji;

- zastąpieniu, zwierząt danej rasy lokalnej objętych tym zobowiązaniem zwierzętami tej samej rasy, jeżeli zwierzęta te spełniają warunki przyznania płatności rolno-środowiskowo-klimatycznej.

Szczegółowe informacje dotyczące programów ochrony zasobów genetycznych oraz wzory formularzy dostępne są na stronie Instytutu Zootechniki PIB: <http://www.bioroznorodnosc.izoo.krakow.pl>.

Prosięta rasy złotnickiej białej - fot. M. Szyndler-Nęcza